

Herbert Steiner

MEDNARODNA DELOVNA SKUPNOST SOCIALISTIČNIH STRANK  
(2 in pol internacionala) 1921—1923

V pisnem vabilu za sklic 2. svetovnega kongresa komunistične internacionale (19. julija Petrograd — 7. avgusta 1920 Moskva), ki sta ga podpisala predsednik izvršnega komiteja komunistične internacionale G. Zinovjev in njen sekretar K. Radek, je pisalo:<sup>1</sup> »Zdaj je napočila doba organizacije komunističnega proletariata in neposrednega boja za komunistično revolucijo. Druga internacionala se je sesula kot hišica iz kart. Poskusi nekaterih 'socialističnih' diplomatov, da bi osnovali novo bastardo internacionalo, ki naj bi stala med drugo in komunistično internacionalo, so naravnost smešni in jih delavci nikakor ne podpirajo.«

V svojem uvodnem referatu na II. svetovnem kongresu Komunistične internacionale se je G. Zinovjev nato natančno ukvarjal z drugo internacionalo. Menil je, da je drugo internacionalo tretja že premagala. Nasprotja med obema internacionalama niso bila boj med različnimi grupacijami znotraj delavskega razreda, temveč »boj razredov«.<sup>2</sup> Zinovjev je videl v drugi internacionali del razpadajočega »meščanskega reda«.

Zinovjev je bil prepričan o skorajšnjem koncu kapitalizma v Evropi in s tem tudi druge internacionale. Revolucionarni delavci naj bi prešli »na stran komunizma« in dejstvo, da so bili na 2. kongresu komunistične internacionale tudi zastopniki nemške neodvisne socialnodemokratske stranke (USPD), francoske in ameriške socialistične stranke, je še okrepilo neugnan optimizem funkcionarjev komunistične internacionale. Na kritiko, da naj bi Zinovjev že neposredno po ustanovnem kongresu KI zapisal, da bo v enem letu revolucija zmagala v vsej Evropi, je Zinovjev odgovoril,<sup>3</sup> »verjetno v resnici ne bo potrebno eno leto, ampak dve ali tri, da bo vsa Evropa postala sovjetska republika.«

Lenin je v svojem prispevku na kongresu opozarjal pred domnevo, da naj bi bil kapitalizem v tako kratkem času premagan in da bi bil s tem na vidiku tudi konec oportunističnih stremljenj v delavskem gibanju. Polemiziral je proti tistim, ki so menili, da buržoazija nima nobene možnosti več, da bi izgradila svojo prevlado. Rekel je: »Poskus, da bi že od začetka dokazali absolutno brez-

<sup>1</sup> Der zweite Kongress der Kommunistischen Internationale. Protokoll der Verhandlungen vom 19. Juli in Petrograd und vom 23. Juli bis 7. August 1920 in Moskau. Verlag der Kommunistischen Internationale 1921, Hamburg, str. 3.

<sup>2</sup> Prav tam, str. 8.

<sup>3</sup> Prav tam, str. 11.

izhodnost, je prazno pikolovstvo ali igra s pojmi in z besedami. Resničen ‚dokaz‘ za to ali druga vprašanja lahko da samo izkušnja.«<sup>4</sup>

Lenin je opozoril, da bi morale revolucionarne stranke v okviru krize meščanskega reda dokazati, da se lahko s tesno povezavo z množicami te težnje »izkoristijo za uspešno, za zmagovito revolucijo.« Oportunizem naj bi bil po Leninu v zahodnih deželah v delavskem gibanju veliko bolj zakoreninjen kot v Rusiji. Za to je navajal historične in ekonomske vzroke. Glavna naloga KI naj bi bila torej posredovanje »ruskih izkušenj s pomenom resnično proletarske, revolucionarne partije.«<sup>5</sup>

Centralistična zgradba KI in vseh priključenih strank je bila v referatih in diskusijah na 2. kongresu večkrat podčrtana. Bila je organizatorski izraz političnega ocenjevanja neposrednega nadaljnega vodenja in sprožitve proletarskih revolucij. V manifestu II. kongresa KI<sup>6</sup> je bila podrobno utemeljena in zahtevana vodilna vloga komunističnih partij in posameznih komunistov v revolucionarnem boju. Resolucija se je končala z značilnim stavkom:<sup>7</sup> »Na svetu je samo ena zastava, ki je vredna, da se zanjo bori in umre: Ta zastava je KI.«

S tem je tudi za vse socialnodemokratske stranke in skupine, ki so prekinile z drugo internacionalo in iskale povezave s KI, nastopil nov trenutek. Spoznale so, da pogajanja posameznih strank s KI niso najbolj pravšnja in da bi bilo pametneje, da nastopijo skupaj.

Jeseni 1920, takoj po 2. svetovnem kongresu KI, je bilo več konferenc socialističnih strank, ki so sprejele podobne sklepe.

Independent Labour Party (ILP — neodvisna delavska stranka) je 21. oktobra 1920 sklenila, da naveže stike z vsemi strankami, ki nočejo pripadati niti drugi niti tretji internacionali. ILP je zahtevala<sup>8</sup> osnovanje svetovne internacionale, ki bi morala pustiti gibanju v vsaki deželi svobodo razvoja, skladno z njihovimi posebnimi ekonomskimi in zgodovinskimi pogoji boja. ILP je želela, da bi bila ustanovna konferenca v Londonu.

Neodvisna socialnodemokratska stranka Nemčije (USPD — Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands) je sprejela 29. oktobra 1920 podoben sklep. Povabila je na konferenco vse<sup>9</sup> »revolucionarne socialistične stranke, ki so izstopile iz 2. internacionale«. USPD je že imela natančnejše predloge. Zanj je bil Bern primeren kraj srečanja, čas pa 5. december 1920. Povabiti je hotela socialnodemokratske stranke Avstrije, Švice, Francije, Italije, Španije, kot tudi angleško ILP, USPD iz Nemčije in socialistično stranko ZDA.

Švicarska socialnodemokratska stranka, ki je zavzela stališče do teh problemov 29. oktobra 1920, je izhajala iz drugačnih podmen. Hotela je sklicati mednarodno posvetovanje v Bernu 27. in 28. novembra 1920. Omejilo naj bi se na »svobodno, odprto razpravljanje, v polnem spoznanju vzrokov in ne da bi se vezalo v sredstvih in poteh«.<sup>10</sup>

<sup>4</sup> Prav tam, str. 32.

<sup>5</sup> Prav tam, str. 37.

<sup>6</sup> Prav tam, str. 705.

<sup>7</sup> Prav tam, str. 741.

<sup>8</sup> Protokoll der Internationalen Sozialistischen Konferenz in Wien vom 22. bis 27. Februar 1921, Wien 1921, Volksbuchhandlung, str. 3.

<sup>9</sup> Prav tam, str. 4.

<sup>10</sup> Prav tam, str. 4.

Švicarski socialni demokrati so želeli stike predvsem s tistimi strankami, ki so se hotele priključiti KI, niso pa se mogle strinjati z 21 pogoji. Zahtevali so »revizijo pristopnih pogojev«. Švicarji so hoteli posvetovanje predvsem zaradi boljše informiranosti in koordinacije s KI in se niso zanimali za ustanovitev novega mednarodnega organa.

V sklepu socialnodemokratske stranke Avstrije 7. novembra 1920 je že zaznati nadaljnji razvoj. V njem se opozarja na sklep strankinega zbora iz leta 1919 (31. oktobra do 3. novembra 1919),<sup>11</sup> da niti bruseljski niti moskovski poskus ne ponujata upanja, da bi se uresničila združitev proletarcev vseh dežel. »Želja po skupnem sestanku zainteresiranih socialnodemokratskih strank je povezana z jasno ugotovitvijo, da ne pričakujejo osnovanja »nove, četrte internacionale.«<sup>12</sup>

Posvetovanje zastopnikov socialnodemokratskih strank Avstrije, Švice, Francije, USPD, ILP kot tudi ruskih socialnih demokratov je bilo v Bernu 7. decembra 1920. Na tej predkonferenci, ki je bila dobro pripravljena, so sprejeli obširen razglas in dnevni red ustanovne konference. Med 17 vodilnimi delavskimi voditelji, ki so veljali za »sklicatelje« konference, so bili med drugimi tudi: F. Adler, O. Bauer, A. Crispian, P. Faure, R. Grimm, R. Hilferding, G. Ledebour, J. Longuet, J. Martov, C. Skinwell in E. C. Wallhead.

Bernska predkonferenca je potrdila priprave, ki jih je z veliko politično spretnostjo pripravil F. Adler. O tekstih in dnevnem redu so se hitro zedinili. Prijavni rok za udeležbo na konferenci je bil zelo kratek. Za zadnji dan prijave so 7. decembra določili 1. februar 1921.

Določili so naslednje referate in referente: Wallhead: Imperializem in socialna revolucija, Adler: Metode in organizacija razrednega boja, Ledebour: Mednarodni boj proti kontrarevoluciji.

Razglas bernske predkonference vsebuje politično presojo svetovnega položaja, ki ustreza gledanju udeleženih strank. Ton do obstoječih mednarodnih organizacij v delavskem gibanju je stvaren in kaže na možnost in meje skupnih akcij. Jasna je ugotovitev, da ustanovitev »nove« internacionale nikakor ni zaželjena.

Med drugim piše v bernskem razglasu:<sup>13</sup> »Neposredni rezultat svetovne vojne je svetovno gospostvo britanskega in ameriškega kapitalizma... svetovni sistem vladanja, ki je neposredno usmerjen proti proletarski revoluciji... ki je nezdržljiv z gospodarskimi in socialnimi življenjskimi zahtevami proletarskih množic.« Ta ocena se vsebinsko daljnosežno pokriva z analizo KI. Pomembni so zaključni sklepi bernske predkonference: »Nujno je zbrati vse sile svetovnega proletariata in postaviti v središče njegovega boja socialistične končne zahteve. Svetovnemu gospostvu kapitala mora proletariat postaviti nasproti svojo lastno svetovno politiko. Naloga te politike mora biti odločna podpora sovjetske Rusije proti napadom imperialističnih zahodnih sil.«

V razglasu se jasno vidi diferencirano zadržanje do obeh internacional. Drugo internacionalo je svetovna vojna razbila in nič več ne obstaja. Bila naj bi le še »čisto reformistično in nacionalistično kolo mednarodnega delavskega gibanja«.

<sup>11</sup> Prav tam, str. 4 in Protokoll der Verhandlungen des Parteitag der sozialdemokratischen Arbeiterpartei Deutschösterreichs 31. 10.—3. 11. 1919, Wien 1920, Volksbuchhandlung, str. 265 sl.

<sup>12</sup> Protokoll der Int. Sozialistischen Konferenz in Wien 1921, str. 4.

<sup>13</sup> Prav tam, str. 5.

Globoko razočaranje nad zadržanjem druge internacionale se razkriva v oceni, da je »samo še element, ki razbija enotnost v proletarskem razrednem boju«. <sup>14</sup>

V razglasu je podčrtan trud III. internacionale, ki hoče nadaljevati in dokončati delo 1. in 2. internacionale. Vendar pa ugotavlja, da sklepi 2. kongresa KI komunistično internacionalo omejujejo zgolj na skupek komunističnih strank. <sup>15</sup> »KI hoče odpraviti avtonomijo posameznih socialističnih strank ... hoče podrediti sindikate partiji ... stremi, da bi razklala mednarodno sindikalno gibanje, ki danes predstavlja edino strnjeno mednarodno razredno organizacijo proletariata.«

Razglas opozarja na potrebo, naj se vodijo politični parlamentarni, kot tudi sindikalni boji v skladu s posebnimi pogoji v posameznih deželah, <sup>16</sup> »pri čemer naj opredeljuje bojna sredstva in taktiko vsakokratna stopnja zrelosti revolucionarne situacije«.

V razglasu je definirano tudi razmerje do diktature proletariata, ki je v osnovi nikakor ni odklonila in označila kot sredstvo za premagovanje odpora buržoazije proti vzpostavitvi socializma. <sup>17</sup> Diktatura proletariata naj bi bila prehodno obdobje na razvojni poti od kapitalistične razredne države k socialistični skupnosti ... tudi demokratična državna oblast je lahko prisiljena uporabiti diktaturo ... organi diktature lahko postanejo glede na razmere v posameznih deželah delavski, vojaški in kmečki sveti ali sindikalni in obratni sveti ali lokalna telesa samouprave (komune) ali druge razredne organizacije, lastne posameznim deželam.

Ob tej raznoliki razlagi pojma »diktatura proletariata«, ki jo je kasneje sprejel tudi slovar avstromarksizma, je prišlo do izmaličenih predstav z meščanske strani in do silovitih napadov funkcionarjev komunistične internacionale. Ukvarjanje z »diktaturo proletariata« kot metodo razrednega boja je bilo rezultat trajnega vpliva ruske revolucije. »Diktatura proletariata« kot sredstvo širše demokratizacije v samoupravnih telesih, obratnih svetih in sindikatih pa v praksi ni bila nikjer preizkušena ali izpeljana. Ta rešitev se je morala zdeti komunistom, ki jih je v tem predvsem zavezoval ruski primer, nerazumljiva in celo sumljiva. Prav zato je prišlo kasneje do hudih sporov.

Bernski razglas se je končal s ponovno indirektno odklonitvijo posnemanja ruskih izkušenj. Struktura proletarske revolucije bi morala biti v različnih deželah prilagojena tamkajšnjim, iz zgodovine zraslim posebnim razmeram. Tako kot se je meščanska revolucija razvijala v vseh deželah v različni obliki, naj bi bilo tudi s proletarsko revolucijo. Mednarodno konferenco so sklicali na Dunaju za 22. februar 1921.

Treba je bilo izgubiti čim manj časa in posebej F. Adler se je bal, da se bodo fronte utrdile. Že 10. januarja 1921 je bila v Innsbrucku seja pripravljalne komisije za mednarodno konferenco. Adler, Grimm, Ledebour in Wallhead so bili njeni udeleženci. Zedinili so se, da na konferenci dovolijo udeležbo vsem tistim strankam, ki so izstopile iz druge internacionale in so sprejele razglas bernske predkonference. Določili so tudi naslednje razmerje glasov za konferenco: Nemčija 8, Avstrija 6, Francija 8, Velika Britanija 8, Jugoslavija 4, Lat-

<sup>14</sup> Prav tam str. 5 sl.

<sup>15</sup> Prav tam, str. 6.

<sup>16</sup> Prav tam, str. 7.

<sup>17</sup> Prav tam, str. 7 sl.

vija 4, Poale Zion 2, Rusija 8, Švica 6, nemški socialni demokrati iz Češke 4, ZDA 8. Poleg delegatov s pravico do glasovanja naj bi se konference udeležilo še prav toliko delegatov brez pravice glasovanja. Vidi se tudi, da so čutili potrebo, da bi pridobili ženske, vendar je bila ta potreba prav skromna. »Med delegati vsake stranke naj bi bila po možnosti ena sodruginja.«

Neposredno pred mednarodno konferenco na Dunaju se je zdela F. Adlerju potrebno, da precizira svoje stališče do 2. internacionale.<sup>18</sup> Ramsay Mac Donald, vodja Labour Party in eden najvidnejših predstavnikov 2. internacionale, je F. Adlerja v pismu obtožil, da »na nesrečen način šteje za potrebno, da napada samo 2. internacionalo.« F. Adler je hvalil vojni sovražno stališče posameznih skupin in oseb v posameznih deželah, napadel pa je socialni patriotizem voditeljev 2. internacionale, ki je privedel, da se »niti za trenutek ni prebudila iz svojega smrtnega sna.«<sup>19</sup> Mac Donald, ki je bil zdaj »na presenečenje nas vseh«, sekretar druge internacionale, je »v tej organizaciji zastopal tiste zakrknjene grešnike, ki tudi danes nočejo videti strahovitih napak, ki so jih v vojni storili nad delavskim razredom...« Udeleženci zimmerwaldske mednarodne socialistične konference naj bi dokazali, »da je tudi v vojni mogoča internacionalna socialistična politika«.

Friedrich Adler piše, da se je internacionala ponesrečila, ne zato, ker ne bi mogla preprečiti vojne, ampak, »ker se je postavila v službo imperialistične volje do zmage«. Drugo internacionalo je označil za »zvezo tistih strank, ki socialnega patriotizma še niso premagale.«<sup>20</sup> V tretji internacionali pa vidi Adler samo »centralo komunističnih partij«. Iz tega je zaključil, da je potrebno osnovati lastno »mednarodno zvezo strank« kot »lastno štrnjeno enoto«. Vendar vidi Adler že pred dunajsko konferenco, da bo mednarodna delovna skupnost predstavljala le provizorij.<sup>21</sup> »To grenko nujnost trojne delitve svetovnega proletariata imamo samoumevno samo za prehodno obdobje.«

Mednarodna socialistična konferenca na Dunaju je bila od 22. do 27. februarja 1921. Že v svojem pozdravnem nagovoru je Friedrich Adler dal čutiti razlike do obeh internacional.<sup>22</sup> »... Daleč smo od naivne nestrpnosti, ki jo zaznavamo pri Moskvi priključenih strankah, pa tudi od skeptične nevere, ki jo zaznavamo pri strankah druge internacionale.«

Proti trdim, večkrat zelo osebnim napadom, ki so bili uperjeni na dunajsko konferenco s strani nekaterih komunističnih funkcionarjev, je Adler v soglasju z delegati prav spravljivo pojasnil: »Ne štejem za smotrnno, da bi z Moskvo polemiziral v tonu, ki je za moskovsko polemiziranje običajen.« Adler je še enkrat poudaril, da naj bi osnovali zgolj mednarodno delovno skupnost več strank, na noben način pa ne nove internacionale. Po težkih porazih, ki jih je doživel proletariat v Evropi, bi bilo treba združiti vse sile in delavski razred spet pripraviti na boj... Adler je menil, da bi 21 pogojev za sprejem v članstvo 3. internacionale, ki ga je ta sklenila, zelo zoževalo vpliv 3. internacionale na proletarske množice. Prav zdaj pa naj bi se internacionala širila. Delovna skupnost socia-

<sup>18</sup> F. Adler: Was trennt uns von der Zweiten Internationale, Der Kampf, Wien Feber-März 1921.

<sup>19</sup> Prav tam, str. 42.

<sup>20</sup> Prav tam, str. 43.

<sup>21</sup> Prav tam, str. 45.

<sup>22</sup> Protokoll der Int. Sozialistischen Konferenz in Wien 1921, str. 11.

lističnih strank bi imela boljše možnosti pogajanja z internacionalo, ker je doslej »vsaka stranka morala sama iti v Moskvo, če je hotela biti vredna, da bi jo sprejeli v ta krog.«<sup>23</sup>

Veliko nesporazumov med socialističnimi strankami naj bi po Adlerju vzbudilo »pomanjkanje informacij«. Glavni cilj dunajske konference naj bi bil storiti potrebne korake, da bi se približali »enotnosti svetovnega proletariata«. V pripravljani komisiji je bilo večkrat izraženo mnenje, da se z drugo internacionalo ne more več dalje pogajati. Adler pa je pogajanja zagovarjal, češ da gre predvsem za »britansko delavstvo«. Pozval je k največjemu potrpljenju in opozoril na avstrijski primer, kjer so delavski sveti prihranili usodno delitev, kjer sta obe struji med sabo lahko še naprej govorili.<sup>24</sup>

Crispien iz USPD je poročal o pogajanjih za pristop, ki jih je skupaj z Dittmannom imel v Moskvi. »V Moskvi smo si častno prizadevali, da bi sklenili sporazum. USPD je upala, da bo s svojim pristopom k 3. internacionali le-to močnejše usmerila proti zahodni Evropi.«<sup>25</sup>

»Če se posreči pridobiti zahodnoevropske socialistične stranke za kominterno, bo ta internacionala dobila značaj, ki je čisto drugačen...« Vendar so se v diskusiji pokazala številna različna mnenja. Ž. Topalović iz Srbije je polemiziral proti obširnemu programskemu predlogu menjševikov. Menil je, da k socializmu ne vodi propaganda, temveč široka združitev proletariata. Topalović je zastopal tudi tesnejše sodelovanje socialnodemokratskih strank na Balkanu za ustvaritev balkanske federacije.

Skinwell (ILP) je zagovarjal striktno avtonomijo socialističnih strank, tudi v mednarodni organizaciji. Važne mednarodne naloge je videl v boju proti imperialistični intervenciji v Rusiji in krepitvi solidarnostnega gibanja Roke proč od Rusije.

Kunfi (Madžarska) je poročal, da so med revolucijo proletarske množice same zahtevale diktaturo proletariata, kasneje pa so jo odklonile.<sup>26</sup> Kunfi je obsodil beli teror na Madžarskem in pozival k solidarnosti.

Faure (Francija) je strastno nastopil za akcijsko enotnost delavstva.

Švicar Grimm, ki je obravnaval vprašanja organizacije, je od KI zahteval revizijo 21 pogojev za sprejem. Poudaril je stališče KI do dunajske konference, ki jo je že izrekla, da namreč »ne bo omogočeno strankam dunajskega delovne skupnosti<sup>27</sup> pristopiti kot organizirano telo k tretji internacionali. Razredno zavedni delavci vsega sveta morajo 2 1/2 internacionalo ravno tako bojkotirati, kot so bojkotirali drugo internacionalo.« Grimm je zato menil, da bi bil ta čas vsak poskus združitve s 3. internacionalo brezizgleden. Predlagala je, naj bi iz vrste izvršnih komitejev delovne skupnosti osnovali petčlanski biro, ki bi lahko hitreje rešil vse organizacijske probleme.

Sklepi dunajske konference so bili sprejeti v devetih točkah. Posebna pozornost je bila namenjena različnosti v razvoju v posameznih deželah, kljub temu pa<sup>28</sup> je bilo poudarjeno, da je treba združiti vse sile internacionale v enotnih

<sup>23</sup> Prav tam, str. 28.

<sup>24</sup> Prav tam, str. 30.

<sup>25</sup> Prav tam, str. 41.

<sup>26</sup> Prav tam, str. 49.

<sup>27</sup> Prav tam, str. 66.

<sup>28</sup> Prav tam, str. 112.

akcijah proti mednarodnem kapitalizmu. Statut »mednarodne delovne skupnosti socialističnih strank je predvideval, da skupnost nikakor noče veljati za vseobsegajočo internacionalo, vendar pa kot sredstvo za ustvaritev take«.

V temeljnih ciljih, katerih priznanje je skupnost zahtevala od vseh svojih članic, beremo: »socializem z osvojitvijo gospodarske in politične moči na poti revolucionarnega razrednega boja...«,<sup>29</sup> dalje »prizadevanje za proletarsko enotno fronto«.<sup>30</sup> V izvršilni organ delovne skupnosti je bilo izvoljenih 19 oseb, biro pa so sestavljali Adler, Grimm, Ledebour, Longuet, Wallhead. Za sekretarja je bil izvoljen Friedrich Adler, ki je bil v tej funkciji najpomembnejša osebnost delovne skupnosti.

Štiri mesece kasneje je bil v Moskvi od 22. junija do 12. julija 1921 tretji kongres komunistične internacionale. Zinovjev je v celoti branil 21 pogojev, ki jih je kominterneta zahtevala od strank, ki so hotele pristopiti. Zinovjev je silovito napadel drugo internacionalo in še zlasti mednarodno sindikalno zvezo, ki je imela sedež v Amsterdamu. S tem naj bi bila utemeljena ustanovitev ločenih revolucionarnih sindikatov. Neposredno po 3. kongresu KI je bil v Moskvi prvi svetovni kongres rdečih sindikatov. Mednarodna sindikalna zveza v Amsterdamu je skušala ohraniti enotnost svoje organizacije s tem, da je svojim članom priporočila, naj se ne udeležijo mednarodne »politične« konference. To je veljalo tako za ženevski kongres druge internacionale avgusta 1921 kot tudi za dunajsko konferenco februarja 1921.<sup>31</sup> »Stali smo ob strani, da bi ohranili enotnost v naših vrstah.«

Tretji kongres KI je pričakoval nadaljnje viharne revolucionarne boje proletariata in je na ta način uravnaval svoje organizacije. Bilo je že jasno, da bodo boji v zahodni Evropi težji, vendar je bila »taktična linija naravnana na svetovno revolucijo.«<sup>32</sup> V to smer so vodile tudi moralne utemeljitve. »Zgodovina daje KI možnost, da skrajša trpljenje proletariata.«

Na tretjem kongresu so diskutirali o nasprotnih stališčih, ki so jih imeli do novo ustanovljene dunajske delovne skupnosti. »Medtem ko je KI videla začetek viharnih bojev, naj bi bila 2 1/2 internacionala za mirno, miroljubno pripravljajenje prebivalstva.«<sup>33</sup> Zinovjev je na kongresu še enkrat živo podčrtal, da takšnih strank KI ne želi v svojih vrstah.<sup>34</sup> »Njene besede so jasno pokazale, kako globok prepad je že ločil različne struje v delavskem razredu.« »Vse prazne, malomeščanske, oportunistične in napoloportunistične elemente je združila 2 1/2 internacionala in nas osvobodila, neodpornih, nezanesljivih, omahujočih elementov.«

Organizacijska pravila, ki jih je sprejel 3. kongres KI, so poudarila centralistični značaj kominterne. Toda s tem so bile poleg odločilnih političnih vprašanj postavljene tudi važne organizacijske zapreke do drugačnih struj v delav-

<sup>29</sup> Prav tam, str. 113.

<sup>30</sup> Prav tam, str. 115.

<sup>31</sup> Erster Tätigkeitsbericht des Internationalen Gewerkschaftsbundes (Juli 1919 — Dezember 1921), Amsterdam 1921, str. 65.

<sup>32</sup> Protokoll des III. Kongresses des KI, Moskau 22. 6.—12. 7. 1921, Hamburg 1921, str. 483.

<sup>33</sup> Prav tam.

<sup>34</sup> Prav tam, str. 20.

skem razredu. Tako je pisalo v točki 46<sup>35</sup>: »Partijo kot celoto vodi KI.« Ta določba je bila pojasnjena v podrobnostih.<sup>36</sup> Direktive in sklepi internacionale so obvezujoči tako za partije kot samoumevno za vsakega posameznega člana partije. Za vse člane partije je bila dolžnost vsak čas braniti sleherni sklep KI. Če bi kakšen član v javnosti napadel kakšen sklep KI, »ga je treba smatrati za nasprotnika partije«.

Teze in resolucije 3. kongresa KI so vsebovale več opozoril drugi in drugi in pol internacionali. Obe sta bili istočasno imenovani in ju niso diferencirali. Poseben odstavek je obsojal »propad druge in druge in pol internacionale«.<sup>37</sup> V njem piše: »Centralistične stranke in skupine 2 1/2 internacionale kot stranke kontrarevolucije.« KI jim je pripisovala malo pomena in menila, »da naj bi se druga in druga in pol internacionali bali, da bosta med masami izgubili še ostanek vpliva.«<sup>38</sup>

Amsterdamsko sindikalno internacionalo je KI označila za »zadnji branik svetovne buržoazije« in za »glavno oporišče mednarodnega kapitala«.<sup>39</sup>

Takšna zaznamovanja so morala oteževati vzdušje za razgovore in nadaljnja prizadevanja, da bi našli pot v novo enotnost organiziranega svetovnega proletariata. Okrepila pa so tudi polarizacijo in odtujitev med delavci samimi, ki so bili organizirani v različnih strankah.

Nadaljnjo resno oviro za razumevanje je predstavljal povsod propagirani pokus »razkrinkati« reformiste. Po načelih 3. kongresa KI naj bi prisilili socialno-demokratske in sindikalne voditelje, da se »razkrinkajo« in jih nato »na najostrejši način napadati.«<sup>40</sup>

R. Hitarov, sekretar komunistične mladinske internacionale, je menil, da morajo biti množice v boju za enotno fronto odtujene vplivu reformizma, da bi jih lahko pridobili za komunizem.<sup>41</sup> »Cilj taktike enotne fronte je zato predvsem v razkrinkavanju reformističnih voditeljev kot agentov buržoazije, kot izdajalcev delavskega razreda.«

Hitarov je samokritično pojasnil dejstvo, da komunistična mladinska internacionala in njene sekcije ne morejo uveljaviti taktike enotne fronte, ki jo je propagirala. Menil je, da so imeli iluzije, »da bi se bilo morda vendarle mogoče sporazumeti z reformisti.«<sup>42</sup> Hitarov je videl glavno napako v pomanjkljivem »odkrivanju reformistov«.

Oktober 1921 je v Milanu zasedal kongres italijanske socialistične stranke. Prvič se je zgodilo, da je neka vplivna socialistična stranka na kongresu, ki so se ga udeležili številni zastopniki mednarodnih organizacij kot gostje, izčrpno diskutirala o svojih stališčih do 2. in 3., pa tudi do 2 1/2 internacionale ter sprejela ustrezne sklepe.

<sup>35</sup> Leitsätze über den organisatorischen Aufbau der Kommunistischen Parteien, über die Methoden und den Inhalt ihrer Arbeiten. Angenommen in der 24. Sitzung des III. Weltkongresses vom 12. Juli 1921, Hamburg 1921, Verlag der KI, str. 32.

<sup>36</sup> Prav tam, str. 35.

<sup>37</sup> Thesen und Resolutionen des III. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale, Hamburg 1921, Verlag der KI, str. 60.

<sup>38</sup> Prav tam, str.

<sup>39</sup> Prav tam, str. 62.

<sup>40</sup> Leitsätze, ..., str. 15.

<sup>41</sup> R. Chitarow: Der Kampf um die Massen, Vom 2. zum 5. Weltkongress der KJI, Berlin, Verlag der Jugendinternationale, str. 15.

<sup>42</sup> Prav tam, str. 24.

Sovjetski ljudski komisar Lunačarski bi se moral udeležiti kongresa, vendar je bil zadržan in tako sta kominterno zastopala Clara Zetkin in Henri Walecki. Friedricha Adlerja so delegati viharno pozdravili. Na kongresu je dejal, da se na noben način ne bi hotel vmešavati v notranje razmere, rad pa bi se kaj naučil ob izkušnjah italijanskih sodrugov.

Clara Zetkin je zahtevala, da si delegati na kongresu razjasnijo stvari.<sup>43</sup> Zelo ostro je nastopila proti reformizmu, svarila pred vstopom v vladne koalicije, kjer je opozarjala na ruske izkušnje z vlado Kerenskega. Zahtevala je, da socialistične stranke v njihovem lastnem interesu, »ne na ukaz od zunaj«,<sup>44</sup> izključijo vse reformiste. Šele potem bi se bilo mogoče začeti pollaščiti politične oblasti, graditve diktature in izgradnje sovjetskega sistema. Če pa se socialistična stranka Italije ne bi ločila od reformistov, bi bila to<sup>45</sup> »istočasno izključitev socialistične stranke Italije iz KI«.

Stališče Zetkinove je potrjevalo gledanje, razširjeno v KI, da proletarske množice želijo proletarsko revolucijo, pa jih reformistični voditelji ovirajo, da bi bili aktivni v tej smeri. Zato je KI pozvala, naj se okrepi zveza z množicami in stremi za vodstvom nad njimi. To pa bi bilo mogoče edino, če bi izolirali reformiste.

Henri Walecki je polemiziral z nekim člankom z Dunaja, ki ga je 1. 10. 1921 objavil Avanti, in v katerem je pisalo, da ima socialnodemokratska stranka Avstrije več članov, kot vse komunistične partije na svetu.<sup>46</sup> »Če bi hoteli, bi bilo število naših članov neprimerno višje,« je odgovoril Walecki in opozoril na prednosti centralistične kadrovske partije. Zagovarjal je 21 pogojev za sprejem v KI,<sup>47</sup> ker naj bi revolucionarno gibanje vodil »skupni generalštab«, »skupna komanda«. Zato pa je potrebno izključiti reformiste. Walecki je postavil medičinsko primerjavo,<sup>48</sup> ko je »mogoče presajeni ud ozdraviti le z amputacijo«.

Tudi on je utemeljil te trde ukrepe, ki grozijo z nadaljnimi razcepitvami, s skorajšnjo revolucionarno perspektivo.<sup>49</sup> »V vseh deželah se bodo boji spet vneli... KI pa je v teh bojih avantgarda svetovnega proletariata. Kdor ni z nami, je proti nam.«

Večina delegatov na kongresu stranke pa ni delila teh mnenj in 15. oktobra, po koncu kongresa, sta Zetkinova in Walecki v imenu izvršnega komiteja KI podala javno izjavo<sup>50</sup>: »Delegacija izvršnega komiteja je ugotovila, da se je socialistična stranka Italije zavestno in dokončno postavila zunaj KI.«

Čeprav je KI v javnih objavah ta korak, kot tudi zavrnitev pristopa USPD, socialnodemokratske stranke Švice in drugih organizacij označevala kot »uspeh« v boju proti reformizmu, so se znatno zožile možnosti KI in njene zveze s socialnodemokratskimi strankami. S tem šele se je povečal pomen 2 1/2 interna-

<sup>43</sup> Clara Zetkin und Henri Walecki: Dem Reformismus entgegen. Reden auf dem Parteitag der Sozialistischen Partei Italiens in Mailand mit einer Einleitung über die Ergebnisse des Parteitages, Hamburg 1921, Verlag der KI, str. 27.

<sup>44</sup> Prav tam, str. 37.

<sup>45</sup> Prav tam, str. 38.

<sup>46</sup> Prav tam, str. 47.

<sup>47</sup> Prav tam, str. 50.

<sup>48</sup> Prav tam, str. 67.

<sup>49</sup> Prav tam, str. 68.

<sup>50</sup> Prav tam, str. 71.

cionale. Zato ni bilo slučajno, da se je KI v obeh naslednjih letih s pisano in govorno besedo intenzivno ukvarjala z 2 1/2 internacionalo.

Karel Radek je videl v 2 1/2 internacionali zbirališče vseh tistih, ki revolucionarnim delavcem preprečujejo, da bi dejansko izvedli revolucijo.<sup>51</sup> Radek je menil, da hoče 2 1/2 internacionala<sup>52</sup> »še ne dovolj odločno revolucionarne delavske množice zadržati pred vključitvijo v 3. internacionalo.«

Radek je nastopil proti mnenju Otta Bauerja, da kmetje v zahodni Evropi niso pripravljeni podpreti proletarske revolucije in da zato obstoja možnost lakote. Radek je menil, da<sup>53</sup> »bodo bogastva žitnic v balkanskih deželah, Madžarski, Romuniji, Ukrajini, na Kubanu in v Sibiriji na razpolago revoluciji.« Da ni prišlo do revolucije v zahodni Evropi, je Radek pojasnjeval predvsem s tamkajšnjo številno delavsko aristokracijo. Z manj simpatijami je ocenjeval neuspešna pogajanja USPD, ILP in francoskih socialistov s kominterno. Radek je še enkrat podčrtal, da KI »noče biti federacija različnih strank, ampak centralizirana mednarodna bojna partija«. Zato je videl v prizadevanjih za vstop zgoraj naštetih strank le poskus centristov, da bi KI sabotirali od znotraj.<sup>54</sup>

Radek je 2 1/2 internacionalo kritiziral, da se je že pomirila z »izostankom svetovne revolucije« in da<sup>55</sup> je njen aktualni cilj organiziranje proletariata zaradi izboljšanja njegovega položaja v okviru kapitalizma. Čeprav po njegovem KI<sup>56</sup> ne izključuje kapitalistične restavracije, ustreza revolucionarna perspektiva KI revolucionarni politiki, kontrarevolucionarna perspektiva reformistov pa kontrarevolucionarni politiki.

Radek je postavil še nekatere pomembne ločnice. Vsako drugo geslo »kot državljanska vojna odvrča od revolucionarnega boja.« Zato je samo za vzpostavitev delavskih svetov in proti možnosti parlamentarne demokracije. Radek je zavračal argument F. Adlerja, da pomenijo različne oblike in tradicije meščanske demokracije tudi različne oblike proletarske revolucije. Zahteval je, da bi se Adler ločil od reformistov kot so K. Seitz, W. Ellenbogen, K. Leuthner in K. Renner. KI naj bi sicer hotela pridobiti mase in z njimi sodelovati, toda<sup>57</sup> »brezobzirno se je borila proti reformističnim voditeljem«.

V jeseni 1921<sup>58</sup> je prišlo do podrobnega razpravljanja o ciljih 2 1/2 internacionala, o njenih predstavah in o njenih najpomembnejših funkcionarjih.

2 1/2 internacionalo so kritizirali, da je<sup>59</sup> »precej prepozno spoznala nujnost o skupnem delu proletariata«. To pa zato, ker je že »III. internacionala postala odred delavskega razreda«.

Dunaj naj bi ne bil slučajno izbran za mesto konference, ker da je avstrijska socialna demokracija »enotna v zavračanju sleherne misli o razrednem boju«.

<sup>51</sup> Karl Radek: Theorie und Praxis der 2 1/2 Internationale, Wien 1921, Arbeiterbuchhandlung, str. 46.

<sup>52</sup> Prav tam, str. 54.

<sup>53</sup> Prav tam, str. 21.

<sup>54</sup> Prav tam, str. 43.

<sup>55</sup> Prav tam, str. 44.

<sup>56</sup> Prav tam, str. 46 sl.

<sup>57</sup> Prav tam, str. 56.

<sup>58</sup> Die Helden der Wiener Konferenz. Mit Beiträgen von Lenin, Trotzki, Sinowjew u. a.

<sup>59</sup> Prav tam, str. 3.

F. Adler in O. Bauer sta s tem hotela povzdigniti svojo politiko v »svetovni princip«. <sup>60</sup>

L. Trockijeva obračunavanja z avstromarksizmom so razodevala globoko razočaranje, ker revolucije ni bilo. Izpod Trockijevega peresa so tudi kratke biografske notice o F. Adlerju, M. Adlerju, O. Bauerju, K. Rennerju in R. Hilferdingu. Oznake so cinične in sovražne. <sup>61</sup> »Sentimentalna lirična onemoglost Friedricha Adlerja ... ošabna neokusnost Rennerja ... talmudistična jalovost Maxa Adlerja ... analitična samovšečnost Otta Bauerja, liferanta nadomestkov in falsifikatov za parlamentarne oportuniste.«

Tudi mnenja o dejavnosti G. Ledebourja, R. Grimma, J. Longueta in S. Kunfija so v enakem tonu in gotovo niso pripomogla k razumevanju med osebnostmi in njihovim političnim delovanjem. Tako je bil madžarski socialist S. Kunfi označen kot denunciant, <sup>62</sup> »majhna ničla zraven ostalih ničel velikih razmer«. Ta oblika »argumentacije« je seveda morala še zaostrii nasprotja in tudi ni prispevala k razumevanju resnih problemov.

Edini resni prispevek v tej brošuri je bil Leninov. Polemiziral je s Kautskyjevo kritiko »konzumnega komunizma« v Rusiji. Lenin je zagovarjal novo ekonomsko politiko, <sup>63</sup> ker je bila »dežela zaradi vojne opustošena in na robu propada«. Zaradi tega naj bi ne prišlo do »nikakršnega razrednega boja za delež pri produkciji, za vodstvo proizvodnje, ker je proizvodnja stala. Manjkalo je premoga, železnice so bile povsem uničene, stroji izrabljeni.«

Delavce v Rusiji bi lakota ugonobila in ni bilo mogoče čakati, da bi proizvodnja funkcionirala. »Za rešitev delavcev ni smela biti nobena žrtev previsoka. Pol funta kapitalistom, en funt delavcem in tako je bilo treba najti pot iz obdobja lakote, iz ruševin.« Pismo izvršnega komiteja kominterne <sup>64</sup> je vse navzoče na dunajski konferenci za ustanovitev mednarodne delovne skupnosti socialističnih strank označilo za »sovražnike proletarske revolucije«.

Kljub togotnim sovražnostim s strani 2. in 3. internacionale je F. Adler v imenu mednarodne delovne skupnosti socialističnih strank nadaljeval s svojimi prizadevanji, da bi prišlo do razčiščevalnih pogovorov. V vseh treh eksekutivah so se prvič sporazumeli, da osnujejo devetčlanski komite za pripravo skupne konference. Druga internacionala je za svoje zastopnike določila Mac Donalda (Velika Britanija), Vanderweldeja (Belgija) in Welsa (Nemčija), tretja internacionala Radeka (SZ), Frossarda (Francija) in Zetkinovo (Nemčija), mednarodna delovna skupnost socialističnih strank pa F. Adlerja (Avstrija), Brackeja (Francija) in Crispiena (Nemčija).

Ta odbor se je sestal neposredno pred mednarodno konferenco zastopnikov treh izvršnih komitejev v Berlinu 2.—5. aprila 1922<sup>65</sup>, sporazumeli so se, da vsaka eksekutiva pošlje na posvetovanje deset delegatov in da je dovoljen dostop tisku. Z izjemo italijanske socialistične stranke naj bi bili sicer povabljeni le zastopniki tistih strank, ki so pripadali eni od teh treh mednarodnih organi-

<sup>60</sup> Prav tam, str. 4.

<sup>61</sup> Prav tam, str. 9.

<sup>62</sup> Prav tam, str. 38.

<sup>63</sup> Prav tam, str. 17 sl.

<sup>64</sup> Prav tam, str. 46.

<sup>65</sup> Protokoll der internationalen Konferenz der dreinternationalen Exekutivkomitees in Berlin vom 2.—5. April 1922, Volksbuchhandlung.

zacij. Za predsedujoče so izbrali Toma Shawa, Claro Zetkin in Friedricha Adlerja.

Pomen te konference je bil ogromen. Prvič po letu 1914 se je zgodilo, da so se na nekem posvetu zbrali zastopniki različnih smeri v mednarodnem delavskem gibanju. Friedrich Adler je ocenjeval, da je konferenca velik uspeh, menil je, da se ne bi mogli sporazumeti le v nekaterih vprašanih in poudaril, naj bi obstoječa nasprotja ne bila nepremostljiva. Cilj konference naj bi ne bil združitev treh internacionalnih organizacij, ampak najti poti za »skupne akcije«. <sup>66</sup> To terja kljub vsem nasprotjem položaj, v katerem se nahaja proletariat vsega sveta. Želja vseh strani je osnovati skupno enotno akcijo ob neposrednem vsakodnevnem delu, ob naraščajoči stiski.

Za razpravljanje o reformizmu ali revoluciji je Adler dejal, <sup>67</sup> »gre za to, ali damo glavno težo današnjim bojem ali jutrišnjim«. Pri vseh skupnih akcijah naj bi veljala osnovna enotnost »na temelju razrednega boja, premagovanja kapitalizma.«

Clara Zetkin je pojasnila vzroke mednarodne razcepljenosti, ker so posamezne stranke <sup>68</sup> »privolile v začasno interesno skupnost z imperialističnimi državami. Organizacijska združitev bi bila škodljiva in utopična, dokler se ne polasti oblasti in ne doseže diktature delavskega razreda.« KI pozdravlja iniciativo dunajske delovne skupnosti, ker si želi proti ofenzivi kapitala skupni boj delavcev vseh dežel. Svetovala je tudi, da povabi vse sindikalne organizacije kot tudi stranke, ki ne pripadajo nobeni mednarodni organizaciji. »Smatramo za našo dolžnost, da se poskusimo sporazumeti o vseh akcijskih vprašanih.« Zetkinova je predlagala pripravo mednarodne delavske konference, ki bi obravnavala neposredne praktične skupne akcije delavskih množic. Teme konference naj bi bile po Zetkinovi naslednje: 1. obramba pred kapitalistično ofenzivo, 2. boj proti reakciji, 3. priprava za boj proti novim imperialističnim vojnám, 4. pomoč pri ponovni vzpostavitvi ruskih sovjetskih republik, 5. versajska pogodba in izgraditev upuščenih območij. <sup>69</sup>

V imenu druge internacionale je Vanderwelde nastopil proti temu predlogu in dejal, da ima »velike in najostreje pridrške«. Prav tako se tudi ni pripravil distancirati od versajskih sporazumov. Vanderwelde je napadel Zinovjeva in KI, da so njega in druge označili za »socialističnega izdajalca« in kljub temu dovolili, da so skupaj na konferenci. Končno je še vprašal zastopnike kominterne, če naj bi skupne akcije ne vodile k slabitvi in razcepitvi druge internacionale? Ali bo dovoljeno Ukrajincem, Gruzincem, Armencem, da pošljejo lastne delegate na mednarodno konferenco? Ali se bodo delegati kominterne zavzeli za politične ujetnike v Rusiji?

Radek je obtoževal Vanderweldeja, da je sicer na mednarodnem socialističnem kongresu v Baslu leta 1912 prisegel, <sup>70</sup> »da nas bo popeljal v boj proti vojni«, potem pa se je čisto drugače zadržal. Radek je očital 2. internacionali, da ni storila ničesar zoper umore, ki so jih na Kavkazu in v Arhangelsku storili

<sup>66</sup> Prav tam, str. 5.

<sup>67</sup> Prav tam str. 6.

<sup>68</sup> Prav tam str. 8 sl.

<sup>69</sup> Prav tam str. 11.

<sup>70</sup> Prav tam, str. 17.

angleški oficirji nad ruskimi revolucionarji, kot tudi ni protestirala ob umoru K. Liebknechta in R. Luxemburg. Kljub tem velikim razlikam in globokemu nezaupanju pa je bil za »skupni boj, ker ga proletariat potrebuje«.

V nadaljevanju je Radek zelo ostro nastopil proti vsem Vanderweldejevim obdolžitvam in menil, da bi pri tako široki diskusiji morali upoštevati vse razlike od leta 1914. Prednost pa bi dal obravnavanju tistih problemov, ki so bili predlagani v povabilu mednarodne delovne skupnosti za »skupni boj«.

Mac Donald je ponovil vprašanja, ki jih je načel že Vanderwelde in zahteval, da se pred nadaljnjo diskusijo o skupnih akcijah 3. internacionala izjasni o naslednjih treh vprašanjih: 1. odpoved KI taktiki ustanavljanja celic, 2. ustanovitev komisije za preiskavo položaja v Gruziji, 3. osvoboditev političnih zapornikov v Rusiji.

Serrati (Italija) je skušal posredovati s tem, da je opozoril »na praktični politični karakter« konference, ki naj bi se varovala pred »moralnimi« sodbami. Omenil je težak položaj ruske revolucije in menil<sup>71</sup>: »Po mnenju italijanskih zastopnikov ne bi na splošni konferenci postavljali nikakršnih predpogojev...« Če ta konferenca ne bi uspela, je menil Serrati, bi bila to »zmaga kapitalističnega imperializma nad delavsko internacionalo — in morda zmaga za vedno.«

Otto Bauer (Avstrija) je pozival, naj<sup>72</sup> »proti skupnemu sovražniku korakajo združeni« in apeliral na tri internacionale, da spet »obudijo čustva tovarišтва in solidarnosti«. Bauer je opozarjal, naj ne podcenjujejo možnosti, da bi se utegnile kapitalistične vlade združiti pred predstoječo konferenco v Genovi. Tudi on je bil proti vsakršnim predpogojem za mednarodno delavsko konferenco.<sup>73</sup> »Solidarnost množic se bo razvila v skupni akciji.« Če ta konferenca ne bi dala nobenega rezultata, bi to peljalo k velikemu razočaranju pri proletarcih vseh dežel. Zato bi naj že pred konferenco »izpeljali praktično skupno delovanje.«<sup>74</sup> »Skupno mednarodno delovanje je več vredno, kot vsa razpravljanja o programih in metodah.«

Radek je v svojem odgovoru Mac Donaldu napadel britansko kolonialno politiko.<sup>75</sup> »Anglija je vedno na strani malih narodov, dokler jih ne zaslužni.« Mejne države z Rusijo je označil kot »vpadna vrata v Rusijo«. Radek je poudaril, da je KI za enotno fronto proletariata brez slehernih predpogojev.

Zadnji dan konference je poročal F. Adler o posvetovanju devetčlanskega komiteja, ki se je zelo težko oblikoval in je večkrat grozilo, da se bo razšel. Vendar se je pokazalo, da »obstoja skupna volja za akcijo«. Adler je menil, da je bilo vendar koristno govoriti o vseh razlikah. Zastopniki druge internacionale so že pripravili izjavo, v kateri zahtevajo od 3. internacionala kot prvi pogoj za sklic mednarodne konference odgovor na njena tri vprašanja.

Na podlagi te ultimativne izjave so zastopniki 3. internacionala imeli konferenco za nemogočo. Nadaljnja pogajanja so končno privedla le še do skupne izjave eksekutiv treh internacional.<sup>76</sup>

<sup>71</sup> Prav tam, str. 29 sl.

<sup>72</sup> Prav tam, str. 31.

<sup>73</sup> Prav tam, str. 33.

<sup>74</sup> Prav tam, str. 35.

<sup>75</sup> Prav tam, str. 43 sl.

<sup>76</sup> Prav tam, str. 47.

*Gemeinsame Erklärung der drei Exekutiven.*

Die Konferenz ist einig, daß, so sehr die Vereinheitlichung der Klassenorganisation des Proletariats wünschenswert ist, es im gegenwärtigen Moment sich nur um gemeinsame Beratungen zum Zwecke gemeinsamer Aktionen mit konkreten Zielen aller an der Konferenz vertretenen Richtungen handeln kann. Die Konferenz schlägt daher vor, daß die Exekutiven ihre Zustimmung zu der Einsetzung eines neungliedrigen Organisationskomitees einholen, dem es obliegt, die Vorbereitung für weitere Konferenzen der drei Exekutiven sowie für Konferenzen in erweitertem Maßstab unter Heranziehung von Parteien, die keiner der drei internationalen Organisationen angeschlossen sind, zu organisieren. Jeder Exekutive steht es frei, die Personen der Vertreter für die ihr zukommenden drei Mandate nach eigenem Ermessen zu bestimmen. In diesem Organisationskomitee kann es keine Mehrheitsbeschlüsse geben, es wird die Aufgabe haben, die gemeinsamen Gesichtspunkte der drei Exekutiven, soweit sie jeweils bestehen, zum Ausdruck zu bringen.

Die Konferenz hält es für zweckmäßig, daß das einzusetzende Organisationskomitee den Versuch unternahme, eine unverbindliche Aussprache zwischen den Vertretern des Internationalen Gewerkschaftsbundes (I. G. B., Amsterdam) und den Vertretern der Roten Gewerkschaftsinternationale herbeizuführen, um die Frage zu prüfen, wie die Erhaltung und Wiederherstellung der gewerkschaftlichen Einheitsfront auf nationaler und internationaler Stufenleiter gesichert werden kann.

Die Konferenz nimmt Kenntnis von der Erklärung der Vertreter der Kommunistischen Internationale, daß in dem Prozeß gegen die 47 Sozialrevolutionäre alle von diesen gewünschten Verteidiger zugelassen werden, daß, wie in der Sowjetpresse bereits vor der Konferenz festgestellt wurde, in diesem Prozeß die Verhängung von Todesstrafen ausgeschlossen sein wird, daß, da die Verhandlungen dieses Prozesses öffentlich sind, folglich auch Vertreter aller drei Exekutiven als Zuhörer beiwohnen können, denen es auch gestattet sein wird, stenographische Aufnahmen zwecks Berichterstattung an die diesen Exekutiven angeschlossenen Parteien vornehmen zu lassen.

Die Konferenz stellt fest, daß jede der drei Exekutiven sich bereit erklärt, das von den verschiedenen Richtungen in Aussicht gestellte Material über die Frage Georgiens entgegenzunehmen und einer Prüfung zu unterziehen. Die Konferenz beauftragt das Organisationskomitee, die Schlußfolgerungen dieser Prüfung zu sammeln und einer späteren Konferenz der drei Exekutiven Bericht zu erstatten.

Die Konferenz stellt fest, daß die Vertreter der Zweiten Internationale die Erklärung abgegeben haben, daß sie die Veranstaltung einer allgemeinen Konferenz während des Monats April, also während der Tagung der Konferenz von Genua, nicht für möglich halten. Die Konferenz ist aber im Prinzip einig über die Notwendigkeit der möglichst raschen Einberufung einer allgemeinen Konferenz. Die Exekutiven übernehmen die Aufgabe, die ihnen angeschlossenen Parteien über die Fortschritte, die der Gedanke der allgemeinen Konferenz in der Beratung in Berlin gemacht hat, zu informieren und werden ihren Mitgliedern im Organisationskomitee Vollmachten erteilen, die Beratungen über die Einberufung einer allgemeinen Konferenz zu einem endgültigen Ergebnis zu bringen.

Da die Organisation der allgemeinen Konferenz im Laufe dieses Monats aus dem oben angegebenen Umstand nicht möglich ist, erklärt die heutige Konferenz es als notwendige Pflicht, gegenüber dem Aufmarsch des internationalen imperialistischen Kapitalismus den geeinten Willen des internationalen klassenbewußten Proletariats unmittelbar in einer internationalen Massenaktion zum Ausdruck zu bringen. Die Konferenz fordert daher die Arbeiter aller Länder auf, in kraftvollen, möglichst geeinten Massenkundgebungen während der Konferenz von Genua, und zwar am 20. April, und wo dies aus technischen oder organisatorischen Gründen nicht möglich ist, am 1. Mai zu demonstrieren:

Für den Achtstundentag!

Für die Bekämpfung der Arbeitslosigkeit, die durch die Reparationspolitik der kapitalistischen Mächte ins Maßlose gesteigert wird!

Für die einheitliche Aktion des Proletariats gegen die kapitalistische Offensive!

Für die russische Revolution, für das hungernde Rußland, für die Aufnahme der politischen und wirtschaftlichen Beziehungen aller Staaten mit Sowjetrußland!

Für die Herstellung der proletarischen Einheitsfront in jedem Lande und in der Internationale!

Pomen te skupne izjave je v njeni edinstvenosti, kajti v nobenem drugem trenutku se ni več posrečilo, da bi internacionale podale skupno izjavo. Adler je zato po pravici navezal na skromne osnove, ki so jih našli in pozival, naj v tem duhu delajo naprej. Vsem udeležencem berlinske konference se je zahvalil za »delo in samopremagovanje v zavesti, da služijo stvari proletariata«. <sup>77</sup>

Mednarodna delovna skupnost socialističnih strank je s truda polnim delom nakazala pot premaganju usodne mednarodne razcepljenosti. Uspeha ni bilo, toda to nič ne spremeni ob velikem zgodovinskem pomenu njene dejavnosti, ki so jo doslej vse premalo upoštevali.

Izvršni komite KI je dal v Moskvi 25. maja 1922 izjavo, v kateri je prevrgel krivdo za razbitje berlinske konference na predstavnike 2. internacionale. Julius Braunthal je o tem lakonično menil: »Misija dunajske internacionale se je s tem izjalovila.« <sup>78</sup>

Z vprašanjem enotne fronte se je ukvarjal spet četrti kongres tretje internacionale 5. novembra do 5. decembra 1922. Z drugo in 2 1/2 internacionalo ni več računala. Buharin je izjavil, <sup>79</sup> »da bo kominterna rešila ta problem, medtem ko vlada v taboru naših nasprotnikov popolna teoretična impotenca«. Glavna naloga naj bi bila razkrinkanje reformistov, za katere je parola o enotni fronti <sup>80</sup> »nov poskus prevarati delavce«. Zadnji dan četrtega kongresa kominterne so vendar sprejeli tekst odprtega pisma drugi, 2 1/2 internacionali, kot tudi Mednarodni sindikalni zvezi v Amsterdamu, ki je bil napisan v vseskozi spravljenem tonu. Zinovjev je z ostrimi besedami nastopil proti začenjajočemu se sporazume-

<sup>77</sup> Prav tam, str. 49.

<sup>78</sup> Julius Braunthal, Geschichte der Internationale, Zv. 2, Hannover 1965, J. W. Dietz, str. 272.

<sup>79</sup> Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale, Petrograd-Moskau, 5. 11.—5. 12. 1922, Hamburg 1923, Verlag der KI, str. 404.

<sup>80</sup> Prav tam, str. 1021.

vanju med drugo in 2 1/2 internacionalo in ga je označil kot<sup>81</sup> »pripravljalno delo za napad mednarodne buržoazije«, odločilni boj naj bi bil torej uperjen proti »zadnjim eksponentom, zadnjim agentom mednarodnega kapitala«.

Nekaj dni po 4. kongresu kominterne so se 10. decembra 1922 v Haagu sestali zastopniki mednarodne delovne skupnosti socialističnih strank in druge internacionale. V skupni resoluciji<sup>82</sup> je bila izražena želja po uresničevanju enotnega socialističnega delovanja in organizacije.« V desetčlanski odbor za pripravo konference je druga internacionala imenovala Hendersona, Stauninga, Vanderweldeja, Welsa in Shawa, mednarodna delovna skupnost pa Abramowitscha, Brackeja, Crispiena, Wallheada in Adlerja.

Na konstitutivni seji odbora 12. decembra so sklenili, da skličejo mednarodno konferenco v Hamburgu 20. maja 1923. Tako so bile postavljene kretnice za novo mednarodno organizacijo in priprave so se hitro začele. V Kölnu se je 5. in 6. januarja 1923 sestel organizacijski odbor. Sprejel je razglas, v katerem je ostro napadel komunistične stranke in kominterno. Njim je pripisal krivdo, da so razbile množične organizacije,<sup>83</sup> kot tudi mednarodno konferenco v Berlinu. Ker naj bi bilo »za dalj časa« nemogoče sklicati mednarodno konferenco vseh delavskih organizacij, bi bilo treba sklicati mednarodni kongres socialno-demokratskih strank. Odbor se je vendar zavedal tudi velikih težav, ki bi jih pomenila organizacijska združitev 2. in 2 1/2 internacionala.<sup>84</sup> »Mednarodna organizacija delavskega razreda zato v trenutku njenega nastanka ne more biti rezultat osnovnega soglasja zgolj v njej zastopanih strank.«

Organizacijski odbor se je sestel v Bregenzu od 4. do 6. aprila 1923, ko se je sporazumel o poslovniku in osnutku statuta. Mednarodni kongres se je začel 21. maja 1923 v s tradicijo bogati sindikalni centrali v Hamburgu pod predsedstvom Wellsa, Shawa in Adlerja. V govorih so se jasno izrazila diferencirana politična gledanja. Tako je Henderson protestiral v imenu laburistične stranke proti grozeči prekinitvi diplomatskih odnosov med Veliko Britanijo in Rusijo. Otto Bauer je opominjal na »največjo nalogo«,<sup>85</sup> »ki nas je vedno ločila od boljševikov, namreč obramba ruske revolucije proti kontrarevolucionarni intervenciji«. Bauer je tudi zahteval mednarodno koordinacijo boja proti grožečemu fašizmu in predlagal ustanovitev »lastne delavske obrambne organizacije«.

Na kongresu je bilo 326 delegatov in 194 gostov iz 30 dežel. F. Adler ni hotel preveč omejiti pogojev za sprejem v novo socialistično delavsko internacionalo.<sup>86</sup> »Ne kot 21 pogojev kominterne.« Zahtevali naj bi predvsem priznanje razrednega boja kot sredstva in socializma kot cilja. Statut je bil enoglasno sprejet. Za sedež eksekutive je bil določen London, za sekretarja pa sta bila izvoljena F. Adler in T. Shaw.

S hamburško konferenco se je končalo kratko, toda nič manj pomembno delovanje dunajske mednarodne socialistične skupnosti, tako imenovane 2 1/2 internacionala, ki je zaman skušala najti alternative in premagati usodno razcepljenost mednarodnega delavskega razreda.

<sup>81</sup> Prav tam, str. 6 sl.

<sup>82</sup> Protokoll des Internationalen Sozialistischen Arbeiterkongresses in Hamburg, 21. 25. 5. 1923, Berlin 1923, J. H. W. Dietz, str. 3.

<sup>83</sup> Prav tam, str. 4.

<sup>84</sup> Prav tam, str. 5.

<sup>85</sup> Prav tam, str. 24.

<sup>86</sup> Prav tam, str. 48.

Šele zgodovinski obrat kominterne na njenem 7. kongresu leta 1935 je spet omogočil nekatere korake k potrebi enotnosti v borbi proti fašizmu in nacional-socializmu. Na predvečer druge svetovne vojne leta 1939 je socialistična delavska internacionala ustavila svoje delo. Na vrhuncu vojne, ko se je že napovedoval vojaški poraz fašizma, se je razpustila tudi kominternna.

### Résumé

#### COMMUNAUTÉ INTERNATIONALE DE TRAVAIL DES PARTIS SOCIALISTES (LA DEUXIÈME INTERNATIONALE ET DEMI 1921—1923)

L'organisation centraliste de la Komintern ne plaisait pas à certains partis et groupes socialistes qui avaient rompu avec la deuxième Internationale en cherchant la liaison avec la Komintern. Puisque les négociations des partis particuliers avec la Komintern n'ont pas donné de bons résultats, ils ont essayé de se présenter ensemble. Sur la proposition du parti social-démocrate indépendant allemand, les représentants des partis sociaux-démocrates de l'Autriche, de la Suisse, de la France, de l'Allemagne, de la Grande-Bretagne et de la Russie se sont réunis en décembre 1920 à Berne en une conférence où ils ont adopté le manifeste de Berne, dans lequel, ils ont défini leurs points de vue en ce qui concerne la lutte des classes, de la dictature du prolétariat, et la Komintern. Le Manifeste de Berne a refusé d'une manière indirecte l'imitation de la pratique russe en exprimant l'exigence que la révolution prolétarienne se développe ainsi que celle bourgeoise dans chaque pays de sa propre manière, conformément à des conditions concrètes. Des positions semblables furent prises par la conférence internationale socialiste à Vienne en février 1921 qui voulait aussi un front uni des prolétaires. Le troisième congrès de la Komintern refusa et condamna l'activité de la communauté internationale mais en avril 1922, il y eut tout de même une conférence internationale des représentants des comités exécutifs de la deuxième, deuxième et demie et de la troisième internationale mais la réunion fut dissoute. En mai 1923, la deuxième et demie Internationale eut une réunion à Hamburg mais avec cette réunion se termine la brève mais importante activité de la deuxième et demie Internationale qui avait en vain cherché les alternatives et de vaincre la scission fatale de la classe ouvrière internationale.